

trek getekend: „Deze zijn het die het Lam volgen, maar het ook henegaat.“

Sommiger pogen, om in de heerlijkheid alle onderscheid weg te doen vallen, en het voor te stellen, alsof alle ontlaten en volmaakt gelijke heerlijkheid zouden genieten, houdt dan ook voor de Heilige Schrift geen stand.

Of sprak niet Jezus zelf het als grondgedachte uit, dat zijn Vader in het openbaar zou verzenden, wat in de stille verborgenheid des levens vroom gedacht en vroom gedaan was? Gewaagde Jezus niet keer op keer van een „Loven, dat groot zal zijn in de hemelen“? En betuigt Paulus ons niet, dat de rechtvaardige Rechter in dien doorlichten dag een iegelijk vergelden zal, naar dat hij in het lichaam gedaan heeft? Wie veel om Jezus wil verlaten heeft, zal hij niet te meer ontvangen in het eeuwige leven?

De zaligheid is aller, maar in graad van heerlijkheid gaat, wie krachtiger geloof betoonde, hem, die achterbleef, te boven. En juist als één der teekenen van dien hoogsten graad wordt hier dat „volgen van het Lam, waar het ook henen gaat“, uitgesproken.

Alle gezagheugenen zullen altijd met den Heere wezen, maar toch zal er, gelijk onder de discipelen, een breeder en een enger kring van gemeenschap wezen.

Het dichtst bij Jezus in de heerlijkheid, wie net nauwste hier op aarde in de gemeenschap met zijn Heiland heeft geloofd, geliefd, geleefd.

Uw verhouding tot Jezus op aarde, is dus maatstaf voor uw betrekking met Jezus daarboven; en het is alleen in die gemeenschap met Jezus, dat wie ontlaten, ook elkanderen terug kunnen vinden.

Wel dus wezelen en terugvinden, maar in geheel andere verhouding.

Reeds op aarde kennen we dien overgang. Wie saam schoolmakkers waren, kunnen later elkaar terugvinden als ingeliefden bij het leger, of als zeelieden op eenzelfde schip, of als leden van eenzelfde bestuur. En, zeker, ook dan werkt de oude kameradschap na, maar op heel anderen voet en in geheel andere verhouding. Nu beheerscht door den nieuwen toestand, waartoe ze zijn ingegaan, en door de geheel andere verhouding, waarin ze tot elkander staan.

Zelfs bij het verhuizen van dorp naar dorp ontwaren we dat. Ge kunt drie jaren lang op een dorp geregeld en gezellig hebben omgegaan met wie in dat dorp uw standgenooten waren. Maar verhuis nu, word verplaatst, en nogmaals verplaatst, en laat het geval willen, dat ge twintig jaar later een dier vroegere bekenden in de nieuwe plaats uwer woning terug vindt, natuurlijk, dan kent ge elkaar nog wel, maar toch wordt uw verhouding nieuw en anders.

Gij zijt in dien tusschentijd rijper geworden; ook hij heeft zich ontwikkeld, maar hij anders dan gij; en de betrekking waarin gij tot elkander komt, zal daarvan de sporen dragen.

En zoo is het ook met het wezelen. Wat ge op aarde saam in Jezus geleefd hebt, blijft, al het andere valt weg; en slechts voor zoover kan het terugvinden tot nieuwe gemeenschap leiden, als ge saam in Jezus rijkt zijt.

Zoo treedt voor den aardschen band een hemelsche band in de plaats, en die band kan niet anders dan in Jezus zijn. Twee die elkaar wezelen zijn beide leden van het Lichaam van Christus, en de plaats die ze in dat Lichaam van Christus innemen, bepaalt de verhouding waarin ze alau tot elkander zullen staan.

Hier op aarde werken nog allerlei andere factoren op uw nauwere verbinding met menschen. Familiebanden, woonplaats, werkkring, stoffelijk belang, gelijkheid van zin en karakter, en zooveel meer, en volstrekt niet alleen uw band aan Jezus. Dikwijls zelfs komt die band aan Jezus bij den familieband maar zeer los bij, of ontbrekt geheel. Er kunnen er zelfs twee zijn, die beide in Jezus ontlaten, en die toch op aarde nooit gemeenschap met elkander in Jezus gehad hebben, ook al kwamen ze door werking en anderszins veel met elkander in aanraking.

Nu wordt niet beweerd, dat de band dien we in den hemel aan Jezus zullen hebben, geheel buiten de natuurlijke verwantschap van ziel en ziel, van karakter en karakter omgaat. Dat verschil in die overeenstemming in karakter, zin en inborst vloeit voort uit Gods bestel in de schepping, en heeft daarom blijvende waarde. Zeker werkt het ook in den hemel door. Maar toch, ook die aansluiting kan in het rijk der heerlijkheid alleen in Jezus bestaan, terwijl ze hier op aarde zoo dikwijls in allerlei andere dingen dan geloofsgemeenschap uitkwam.

Zoo kan het ook zijn, dat deze natuurlijke verwantschap twee personen tot een huwelijk bracht; en het is evensoo denkbaar, dat tusschen ouders en kinderen uit den band des bloeds een geestelijke band opkwam. En is het nu, dat deze op geestessympathie berustende huwelijksband, of band tusschen ouders en kinderen, waarbij in Jezus gevoeltonen was, dan natuurlijk werkt die band ook in de eeuwigheid na. Edoch, dan nooit om het huwelijk, of om de generatie, maar in Jezus en alleen onder den invloed der persoonlijke verwantschap, die krachtens scheppingsordinaire hier bestond.

Waartegen gewaakt moet, is dus niet het heimwee naar het wezelen, maar de zucht naar het elkander terug erlangen om de aardsche betrekking en in de aardsche betrekking.

Eik verlangen om elkander anders dan in Jezus terug te vinden, druischt in tegen den eisch des geloofs.

Let ook hier op, dat uw levenskring in het rijk der heerlijkheid zoo veel, veel grooter zal zijn, dan hier beneden.

Hier hebt ge saamgeleefd met de heiligen van één generatie, in het rijk der heerlijkheid wordt ge verplaatst in de „algemeene vergadering der volmaakt rechtvaardigen; of wilt ge, in den breeden kring van de geslachten aller eeuwen, die vóór u geweest zijn, en die na u zullen komen.

Hier hebt ge geleefd met de heiligen van één enkel dorp, een enkele stad, een enkel land; in het rijk der heerlijkheid zal het een samenleven zijn met de gekochten door het bloed des Lams uit alle natien, en volkeren, en tongen.

Hier hebt ge, naar de beperktheid van deze bedeeving, wel in één stad saamgewoond met duizenden van de gekochten des Heeren; maar intieme levensgemeenschap hadt ge alleen met zeer enkelen, een kring van twaalf, twintig, stellig de honderd niet te boven gaande: Doch in het rijk der heerlijkheid zal de gemeenschap een volmaakte zijn, en zich gelijktijdig tot een schare die niemand tellen kan, uitbreiden.

Is het nu zoo ondenkbaar, dat er onder die heiligen aller eeuwen en aller natien personen gevonden worden, die u geestelijk veel naader

staan, die u innerlijk veel nauwer verwant zijn, dan die enkelen, aan wie ge u hier op aarde kondt aansluiten? En ligt het dan niet voor de hand, dat het wederzien van die enkelen, bij die veel rijker keuze op den achtergrond treedt?

Het Lam te volgen waar het ook henen gaat, blijft het hoogste, en daarom moet elke betrekking tot uw medegestelden aan uw betrekking tot het Lam Gods ondergeschikt blijven.

Sterven van Gods kind heet daarom in de Schrift: *In Jezus ontlaten*.

En dit nu zegt meer, dan door Jezus des eeuwigen levens verzekerd te zijn. *In Jezus ontlaten*, is op het oogenblik van zijn sterven in Jezus gevonden worden. Het is sterven als een lid van het Lichaam van Christus. Het is den dood ingaan als een, die in Hem ingeliefd is; als een die buiten Jezus niet kan gedacht worden; als een die voor eeuwig van Jezus onafscheidelijk is.

Natuurlijk bestaat er dus gemeenschap tusschen allen, die nu of ooit in Jezus ontlaten zijn, want het is en blijft eeuwiglijk één Lichaam onder één Hoofd.

Maar ook in dat Lichaam wordt de verhouding van de leden onderling niet bepaald door de verhouding waarin ze op aarde tot elkander stonden, maar in hoofdzaak door de plaats die ze in dat Lichaam van Jezus innemen.

Dit nu kan met uw aardsche verhouding samenvallen, maar het kan er ook ganschelijk van verschillen.

En daarom is het, dat de Schrift ons niet op het wezelen van elkander, maar altijd op het zien van Jezus wijst, want daaraan moet steeds alle wezelen ondergeschikt blijven.

Amsterdam, 28 September 1900.

„De Haagsche Synode om.“

Het feit, dat voor het eerst, na lange worsteling, een Belijder van den Christus naar de Schriften, als voorzitter in de Haagsche Synode voorziet, mag niet onopgemerkt voorbijgaan.

Van 1867 tot 1900, alzo drie en dertig volle jaren, hield de worsteling, die dat doel beoogde, aan; en al staan we geheel buiten de Ned. Herv. kerk, toch boezemt dit Genootschap, waartoe een zoo aanzienlijk deel van onze bevolking behoort, en waarin zoovele broeders en zusters zijn, die om hun belijdenis van de mysterien des geloofs ons na aan het hart liggen, ons genoegzame belangstelling in, om ons over den keer die plaats greep, zij het ook niet zonder vreeze, te verheugen.

De stelregel dat groei van eigen kerk ons een oorzaak van vreugde moet doen vinden in het slecht blijven, of slechter worden, van andere kerken, dunkt ons in strijd met den Christelijken eisch en zal nooit onze instemming vinden.

Hoewel we persoonlijk en in het burgerlijk leven den heer Perk onze achting kunnen toedragen, hinderde het toch, dat hij als kerkelijk hoogwaardigheidsbekleeder optrad. Een man van zijn beginselen, d. i. van beginselen waarmee liefde voor de kerk als zodanig onbestaanbaar is, had nimmer zich dit voorzitterschap moeten laten aanleunen.

Stellig is het daarom winste, dat de heer Perk thans door een man van positiever belijdenis vervangen werd.

En al te stuitende combinatie valt hiermee weg.

Toch, gelijk gezegd, verheugen we ons niet beven en vreeze, want deze overwinning is niet behaald door eigen krachtsoverwinning, en is voor de toekomst zwaar van zeer ernstige gevaren.

Een wezenlijke overwinning zou er alleen dan in gelegen hebben, zoo metterdaad deze kerk in haar massale openbaring als volkskerk terug gekomen ware van haar ontzettende afwijking en het Evangelie bij de groote meerderheid weer ingang vond.

Doch zoo staat de zaak niet. Het ongelooft is onder de leden dezer kerk nog even ver strekkende, en de overwinning is alleen daardoor behaald, dat de moderne theologen buiten staat bleken, om op den duur kerk te houden.

De moderne theologie is als een *fata morgana* verneveld, maar het ongelooft dat zij zocht te heiligen in kerkelijken vorm, woedt nog even fel, ja nog beslister voort.

Wel de onmacht van de moderne theologie, maar niet de macht van het Evangelie is, door den loop der gebeurtenissen, in klaarder licht getreden.

En dit juist doet de zaak voor de toekomst zoo hachelijk staan.

Niet, alsof reeds de Synode in dit jaar aanmerkelijke verandering had kunnen te weeg brengen. Die dat vergde, maakte zich aan onbillijkheid schuldig. Voor een geheel nieuw koers is men niet aanstonds met zijn plannen gereed; veel min terstand aan de uitvoering van die plannen toe.

Het zegt dus niets, of men al constateert, dat de Synode van dit jaar op die van vroegere jaren geleek, als twee dropelen water op elkander.

Dit jaar kon het nog niet tot eenige doortastende verandering komen.

Maar, natuurlijk, daarbij kan het niet blijven.

De „orthodoxie“ laadt met de overneming van het bewind een ernstige verantwoordelijkheid op zich.

Ze wisch of haar eigen betekenissen uit, of ze moet in de eerstkomende jaren een gedragslijn weten te kiezen en te volgen, die toont, dat er een andere wind waait.

En hierin nu schuilt de moeilijkheid.

„Orthodox“ is in dit kerkgenootschap een vaag, nietszeggend begrip. Onder dat vage begrip begrijpt men lieden van allerlei richting en streven. Kohlbruggianen, Calvinisten, Confessioneele, Supernaturalisten, oud-Ethischen, jonge Ethischen en Ritschlianen,

die wel in hun bestrijding van het Modernisme één zijn, maar geheel uiteenloopen in Schriftbeschouwing, Kerkelijk stelsel en Confessie.

Dit hindert nu minder bij Classicale en Provinciale benoemingen, omdat, naar classis en Provincie zijn, die benoemingen in zeer verschillende geest kunnen uitvallen. Maar in de Synode zelve zal dit zeer groote ongelijkheid baren.

Dan toch zal men tot besluiten moeten komen, tot besluiten die met meerderheid van stemmen genomen worden, en waarbij de moderne en Groninger leden dus nog hun stem in het kapittel behouden.

Gevolg hiervan zal zijn, dat alle voorstellen, waarvoor men het vooralsnog oneens is, waartegen een deel der „orthodoxen“ stemt, ten doode zijn opgeschreven.

Zoolang het nu bij zeer algemeene voorstellen blijft, zal dit geen overwegend bezwaar opleveren, en zal de zucht om tegenover de modernen als één man te staan, licht de eenheid bevorderen.

Maar anders wordt het, als men in positieve zin wil gaan handelen, en de kerk weer wil gaan bouwen.

Daarvoor toch is eenheid van leidende gedachte noodig, een eenheid van uitgangspunt en eenheid van het doel, dat men beoogt, omniabaar; en juist die drie ontbreken ten eenemale.

Voor de Gereformeerden zelve konden hierdoor in zeer lastig parket komen.

Zij staan voor de Schrift, zij komen op voor het Koningschap van Christus, zij houden vast aan de drie Formulieren van Eenigheid, zij komen in verzet tegen de geheele organisatie, zij kunnen met niets minder vrede hebben, dan met het herstel van de kerk in haar oorspronkelijke zuiverheid.

Maar hiervoor staan ze alleen.

Hiervoor zullen ze in de Synode hoogstens over zeer enkele stemmen beschikken.

Hiervoor zullen ze niets kunnen uitrichten.

Veel te staat het te verwachten, dat de middenrichtingen ijveren zullen voor wat de Gereformeerden met alle krachten moeten weerstaan, zoo ze hun positie willen behouden.

We zien daarom met groote belangstelling de dingen, die komen zullen, tegemoet. Of de keer die tot stand kwam, zal niets beteekenen, of wel, zoo ze tot een kerkvermeerende actie leidt, staat te vreezen, dat we nu één heet, spoedig in zijn gebedheid zal uitkomen.

Practicisme.

III.

Nog op andere wijze sprak in het opkomend Practicisme de tijdgeest van het laatst der vorige eeuw.

Twee ideeën vooral oefenden toen invloed, ten eerste de liefde voor den *natuurmensch*, en ten anderen de groote verwachting die men van de *school* koesterde; en wie voelt nu niet terstand, hoe de toen opgekomen *Zendingsijver* met die liefde voor den *natuurmensch*, en het groote werk der *Zondagsschool* met de *algemeene schoolmaats* verband hield? Waar dan als derde bijkwam, dat de hooge ingenomenheid met het *vereenigingsleven* oorzaak werd, dat in *Zending* en *Zondagsschool* zich, *buiten* de kerken om, in particuliere vereeniging, ontwikkelden.

Het één greep in het ander. De inzinking der kerken maakte, dat van haar geen actie uitging, en de heersche denkbelden, die destijds ingang vonden, dreven als vanzelf tot buiten-kerkelijke actie.

De *Zending*, het valt, helaas, niet tegen te spreken, was door de kerken al spoedig op schromelijke wijze veronachtzaamd. Ook waar nog tot op zekere hoogte de roeping gevoeld werd, om in onze koloniën op uitbreiding der kerk onder de inlanders aan te sturen, ontbrak toch ten eenemale het besef, dat de kerk van Christus uiterwaard veroverend is, en terrein verliest, zoo ze haar erf niet steeds uitbreidt.

De dusgenaamde Kerstening van Europa had allengs ingang geschonken aan een gevoel, alsof men er was. Zoolang in het Oosten en Noorden van Europa het Heidendom nog stand hield, had men niet afgelaten van de apostolische tank. Maar toen, met enige toegeelijkheid, te constateeren viel, dat Europa nu geheel voor het Kruis was gewonnen, sloop over de Christenheid een gevoel van voldaanheid.

De ontdekking van Amerika, en de vaart om de Kaap hebben toen nog even een nieuwen stoot aan het Zendingwerk gegeven. Maar toen de strijd in Europa zelf zoo heftig en fel tusschen de oude en de nieuwe kerken ontbrandde, trad het denkbeeld van de verovering der geheele wereld voor Jezus op den achtergrond, en noch in de Luthersche, noch in de Gereformeerde kerken ontwaakte een zendingijver van genoegzame kracht. Zonder vrees voor tegenspraak kan men zelfs zeggen, dat de nieuwe actie, die voor de zending in het leven trad, bij de kerken niets vond, waaraan ze zich kon aansluiten.

Die actie kwam dan ook geheel uit particulier initiatief op, sterkte zich aanstands door het genootschapsleven, en zocht met de kerken geen schijn zelfs van verband. En wat niet minder teekent, die actie wierp zich niet op het ongelooft in eigen kring, noch op het heidendom, dat weer in den boezem der eigen natie insloep, maar richtte zich van meet af op *verre*, liefst *zeer verre landen*, en bij voorkeur vooral op zulke landen, waar men de inboorlingen nog het meest in hun natuurstaat hoopte te vinden. Wat in de Evangelische gezangen heet: „*Kaffer, Moor en Indiaan*“, drukt vrijwel uit wat men bedoelde.

Hierbij deed zich dan ook het opmerkelijk verschijnsel voor, dat te Londen, waar het centrum der beweging was, naast elkander tweeërlei actie opkwam, die even-

wijdigheid vertoonde. Eenerzijds de actie der ongelooft, wijsgerige lieden, die hun dusgenaamde *aborigines protection societies* oprichtten, en daarnaast de geloovigen, die voor diezelfde *aborigines* (d. z. inboorlingen) hun *missionary societies* vestigden.

De neger vooral deed opgeld in die dagen. Voor de jeugd in de verhalen van Robinson Crusoe, voor de wijsgerige dweepers in hun bescherming van de natuurvolken, en voor den Christen in den nieuw opgekomen zendingijver.

Deze laatste actie ging niet tegen de predikanten in, die veelal zelf meededen, soms ook de actie leidden; maar ze was principieel buiten-kerkelijk, en moest daardoor anti-kerkelijk worden.

Dit leverde bij de zending wel moeilijkheid op, omdat men van den Doop niet kon afzien, en toch moeilijk den Doop aan ieders wilkeur kon overlaten. Maar door de sympathie, die men bij tal van predikanten vond, werd ook dat bezwaar overwonnen. Twee, drie predikanten konden immers zeer wel een „zending“ ordenen, en hem de handen opleggen. Of zulke predikanten dit in de kerk bij de bevestiging van een leeraar, of in een zaal bij de uitzending van een missionair man deden, kwam immers precies op hetzelfde neer. Met den kerkeraad of met de kerk had men hierbij niets te maken. De „leeraars“ ordenen de leeraars. Wie het meerdere kon doen, was bevoegd ook tot het mindere. Waarom zouden ze dan niet ook een zending kunnen ordenen? En was de zending maar eenmaal geordend, dan was hij immers tot alles bekwaam, tot prediking en tot sacramentsbediening, en dus ook tot de bediening van den Heiligen Doop.

Zoo geheel en al was men in die dagen van de eerste kerkrechtelijke beginselen vervreemd, dat het in niemand opkwam hierin iets ongerijmds te vinden. En wie nu nog een verklaring zoekt voor de klinkklare ongerijmdheid, dat nog altoos zeer eerwaardige predikanten en hoogleraren deze absurde praktijk voortzetten, en nog altijd meedoen aan het aldus ordenen van zendingen, moet op de gesteldheid der geesten in het laatst der vorige eeuw teruggaan. Van toen af is deze op zichzelf ondenkbare usantie er bij ons ingeroest. En ingeroeste usantien zijn taai van levensduur. Men denkt er niet bij. Men gaat in de sleur mee. En bestendig daardoor een kwaad, dat anders onverwijd tegenin zou wekken.

Van de groote intensiteit der aldus opgekomen Zendingactie kan men zich niet licht een te hooge voorstelling vormen. De toen begonnen actie heeft deze geheele eeuw doorgevoerd, en doet het nog onverzwakt en onverpoosd. Er is door deze actie een kapitaal bijeengebracht, dat, zoo men het naciijfert, ongelooft schijnt; en nog beschikt de zending over een jaarlijks budget, dat menige Staat haar bijzigt. En niet alleen in geld, ook in persoonlijke toewijding werd geofferd. Nooit en nergens had men te worstelen met gebrek aan personen. Niet, alsof steeds *die geschikte* personeel zich aanbod. Verre van daar. Maar aan personeel als zodanig was nimmer gebrek. Iets wat te meer de opmerksaamheid verdient, omdat deze zendingactie in niet zoo gering getal haar slachtoffers geëischt heeft. Velen zijn als martelaren voor den naam van Christus gevallen. En toch schrikte ook dit martelaarschap nimmer af.

We voegen er nog aan toe, dat deze actie zich tevens onderscheidde door haar *algemeen* karakter. Ze drong door onder alle volken van Europa. Ze vond haar ijverige bevorderaars onder de leden van alle kerken. Ze greep alle rangen en standen aan. En al was er onderscheid in graad van actie, zoodat Engeland en de HERNHUTERS voorgingen, toch heeft van lieverlede deze actie heel de beschaaftde wereld ingenomen. Amerika kwam na ons, maar doet thans in niets voor Europa onder. Ook viel het in het oog, dat deze actie de confessioneele grenzen al meer uitwischte. In eenzelfde genootschap of vereeniging zag men mannen en vrouwen, ja tot zelfs kinderen saamwerken, die naar hun geboorte tot zeer onderscheiden kerken behoorden.

Met het oog hierop bevreedmdt het te meer, dat het resultaat van deze zeldzaam uitgebreide en energieke actie, over het algemeen genomen, zoo verre beneden de bescheidenste verwachting bleef. Enkele schoone resultaten zijn verkregen. Onze Minahassa was een triumf. De Zuidzeelanden zonden blijde tijding. Op Madagascarscheen welhaast een heel deel der bevolking bekeerd. Maar als men de bevolkingsbalans opmaakt, en zich afvraagt welk percentage der bevolking van onze aarde in 1789 Christelijk, Mohamedaansch, Joodsch en Heidendom was, en men vergelijkt daarmee het percentage van thans, dan schrikte men van de onbeduidendheid der behaalde winste. Dan schijnt het, alsof heel deze actie op haar best de bovenste oppervlakte van de volkerenreeks beroerd heeft. Ja, dan ontvangt men soms den indruk, alsof we eer achter- dan vooruit gingen.

De uitbreiding van het Christendom en de terugdringing van het heidendom is schitterend in de eerste drie eeuwen; ze is in de middeleeuwen stelselmatig en geleidelijk in heel Europa doorgegaan; en na de ontdekking van Amerika en de groote vaart, zijn Roomsche zendingen er in geslaagd, welhaast heel Amerika en voorts de Philippijnen en een deel van China en Japan te veroveren. Toen lagen de resultaten voor het grijpen, en verderde men ziender oog. Thans daarentegen zijn er, zeer zeker, op kleine schaal uitkomsten verkregen. Maar wie het enorme kapitaal aanziet dat geofferd is, en het heiliger van zendingen, dat uit ging en nog uit is, en dan daarnaast de verkregen resultaten legt, die kan niet anders dan verbaasd staan

over de volstrekte onevenredigheid tusschen den omvang der actie en de overheid van de verkregen uitkomsten. Iets wat vooral sterk spreekt, zoo men van den schijn tot het wezen doordringt, en niet afgaat op de cijfers die men u voorhoudt, en waarmede zoo telkens geoocheeld wordt, maar zich afvraagt in welke deelen der wereld nu, als gevolg van deze enorme zendingactie, de kerk van Christus thans als nieuw gevestigd kan worden beschouwd.

Toch heeft zoo schrale oogst geen oogenblik ontmoedigd, en steeds is het uitzenden van nieuwe zaaiers doorgegaan. En dit in die mate, dat men soms den indruk ontving, alsof meer de actie zelve, dan het beoogde resultaat drijfveer was.

„Aan de zending doen“, voor de zending ijveren, bidstonden organiseren, kringen en kranzen vormen, leden werven, collecten houden, bazaars openen, zendingenfeesten houden, zendingenberichten de wereld inzenden, overgekomen zendingen laten optreden, zendingsmusea aanleggen, — kortom, op allerlei wijs „zendingenarbeid“ scheppen, zoodat jong en oud, arm en rijk een deel van zijn kracht aan de zending kon wijden, deed de vlam van geestdrift gedurig met nieuwe kracht uitslaan.

Het echte karakter van het Practicisme. Druk, bezig, altoos doende zijn. Telkens iets nieuws. Een bezigheid in allerlei vorm. En vooral een bezigheid die men buiten alle kerkelijk geschied hield. Een bezigheid, waarvoor ge bij ieder sympathie vondt. Vooral een bezigheid, waarbij naar geen zuiverheid van belijdenis gevraagd werd.

Nu was het op zichzelf heerlijk, dat in onze materialistische eeuw zich zoo krachtige actie voor een hooger geestelijk belang openbaarde; maar toch wreekte zich hier al spoedig het gebrek, dat aan den oorsprong dezer actie kleefde.

Een onkerkelijke actie kan wel uitgaan op persoonlijke bekeering, maar niet op kerstening in den eigenlijken zin des woords. Dientengevolge kan ze op geen zuiverheid van Confessie nadruk leggen. En uit dien hoofde moest ze wel allengs verloop in een Christelijke algemeenheid, waarbij ten slotte het Christelijk element van steeds vager conceptie bleek.

De afwijkingen van het geloof slopen ook onder de zendingen in. Op het zendingenstation werd de autoriteit der Heilige Schrift losgelaten. Ethische en moderne opvattingen drongen ook onder hen door. En zoo is het nu reeds, met name in Japan, voorgekomen, dat in de zendingsscholen een bestrijding van het Christendom, als wij hier verfoeien zouden, voor goede zendingstactiek doorging.

Voeg hierbij, dat vooral de Engelsche en Amerikaanse zendingen, helaas, maar al te zeer politieken en commercieelen steun zochten, en in ruil hiervoor aan de politiek en den handel van hun land steun boden, en ge zult het verstaan, hoe allengs op tal van zendingenstations die droeve toestanden geboren zijn, die aan het echte Christendom meer afbreuk deden, dan dat ze het Evangelie als een kracht Gods ter zaligheid openbaarden.

En wel is later de zwevende en zwerende missie weer op kerkelijke paden gekomen, maar zelfs dan geschiedde dat zoo weinig principieel en met zoo weinig heldere bewustheid, dat de meeste kerkelijke missien thans weinig anders zijn dan kopieën van de Genootschapsmissien, zonder dat er aan gedacht werd, de kerkelijke beginselen ook op het stuk der Zending te laten doorwerken.

Juist het hyper-practicisme van heel het streven sloot het oog voor de eischen der Confessie en der mystiek.

Eeredienst.

IX.

De „Dienst des Woords“ in engeren zin vormt slechts een *deel* van hetgeen in de „vergadering der geloovigen“ is af te doen. Dat de dienst des Woords, onder de verschillende deelen van den dienst, de *breedste* plaats inneemt, spreekt vanzelf; maar toch ook het *hoofd* deel blijft altoos een *deel*, en het is misbruik van de zijde van den prediker, zoo hij, dit ten eenemale uit het oog verliezend, zoo goed als allen beschikbare tijd voor zijn predicatie in beslag neemt, en wat voorafgaat en volgt slechts als bijzaak behandelt.

Dit misbruik is dan tevens oorzaak, dat men de Liturgie beschouwt als alleen in dat de Dienst des Woords zoowel als al het overige Liturgische regeling eischt. Goed opgevat, begint de Liturgie met het *Votum* en eindigt eerst met het *Amen* aan het slot van den dienst. Al wat daartusschen ligt, valt onder de Liturgische orde.

Of de kerken verplicht zijn die Liturgische orde van den aanvang tot aan het einde van den dienst in alle deelen en onderdeelen vast te stellen, is een vraag op zichzelf, waarover steeds in zeer onderscheiden zin geoordeeld is. Maar ook al is het, dat de kerken voor een aanmerkelijk deel de regeling aan de Dienaren des Woords overlaten, toch gaat de Liturgische orde door, en beteekent de vrijlating alleen, dat voor die vrijgelaten deelen de prediker zelf de Liturgische orde bepaalt.

Men loope hier niet over heen. Ook nu weer herleef hier en daar de oude strijd in onze kerken over het binden of vrijlaten van den Dienaar des Woords bij zijn handelingen in de vergadering der geloovigen. De één is meer voor regelen door de gezamenlijke kerken vastgesteld, de ander houdt staande, dat men beter doet, met ten deze den prediker naar eigen inzicht te doen beslissen. Een onverbruchbare strijd, zoo men hem op de spits drijft, en die althans nooit zóóver mag worden gedreven, dat hij de gemeente verdeelen zou.

Men he die in ver kunnen st kerkelijke tie moet Het hoog kerkelijk komen ha king uitko zoo wel v bezieling v wanneer e aan de k stuit men o en formal spattingen

Daar nu met steric had, was van die d hielden naa en dat te door de E rianen in e nu in de Engelsehe de voorna werden, is men ook t verviel, en gische vast

Wie het zal er op t worden ste maar hij z voorzichtig aanwerkende dan is het terstand w insteê van

Vergeet van de h menigte al geestelijke zoo moeiel dat de heil Geest stee daarom ha Christus no

Met rusti het meest d ontbindende individualist Een goed ge zaken krijg niet. Nog verleden na Nederlandse toch altoos blijft overhe

Ook onz zich in het n toestand te brengen. Oo we ons vo van lieverle hier op t zaam-aan de tuigen.

Mede da dat de Litur den eigenlij onverschillig geregeld is e

Dit versta We bedoe eigen hand kunnen vast zijn gemeent Zulk een t kunnen aan staande usa waar de k voor een en in een ande held van zel van zaken, bindt.

Maar dit d die vrijheid I Dienst te reg staan, om a karakter te duidelijk, la Ook als de j gelijk hij v wege gehoud lekeurig te rekenschap v geen hij doe

Hij mag oogenblik h met bewusth zóó over, ik doe ik zóó“, wetenschapp althans voor maakt *waan*

Geen enke gebied voor, delijk nagede genomen. R tegenover el ring is elke selen zijn a en ten slotte scheiden de de kerken in

Is dus die oen man van van geestelijk zeggen: „Me laat ik mij derzoek naar Mij staat he aan, en daar zal hij het onderzoeaken en alzo tot

Maar dan een predikan niet is, als d zoover zij he schrijven, is l slagen, en ke slissingen te kerken hem opdragen vo